

Naplňování cílů národních parků z pohledu Ministerstva životního prostředí

RNDr. Alena Vopálková

Právní rámec

Zákon o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., (ZOPK) stanoví:

- Definiční znaky zvláště chráněné části přírody a zvláště chráněného území (ZCHÚ)
- Kategorie ZCHÚ
- Rámcové definice předmětů a cílů ochrany kategorií ZCHÚ

Právní vymezení kategorie národní park

§ 15 odst. 1 ZOPK - národní park (NP)

rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam, lze vyhlásit na národní parky.

Kategorizace IUCN (kategorie II):

rozsáhlá přírodní nebo přírodě blízká území, určená k ochraně ekologických procesů, která zároveň dávají možnost pro realizaci duchovních, vědeckých, výchovných, rekreačních a návštěvních cílů slučitelných s cíli ochrany území.

Definice NP uvedená v ZOPK je obecnější než definice obsažená v zásadách pro kategorizaci chráněných území IUCN a umožňuje širší výklad.

Národní parky v ČR

V současné době existují v ČR čtyři národní parky (NP), které pokrývají 1,51% rozlohy území státu.

NP	Datum vyhlášení	Rozloha
KRNAP	17.5.1963 (1991)	36 327 ha
NP Podyjí	20.3.1991	6 259 ha
NP Šumava	20.3.1991	68 064 ha
NP České Švýcarsko	1.1.2000	7 933 ha

Předměty ochrany NP v ČR

Krkonošský NP

Horské a podhorské geobiocenózy s výskytem endemitů, glaciálních reliktnů a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů, arктоalpínská tundra s řadou glaciálních (ledovcové kary, morény apod.) a periglaciálních jevů (mrazové sruby, kamenná moře apod.), subarktická a lesní rašeliniště a luční mokřady, horské smrkové lesy, listnaté a smíšené lesní porosty, květnaté horské a podhorské louky.

NP Podyjí

Hluboké údolí středního toku Dyje s řadou geomorfologických jevů, vysokým podílem přírodě blízkých porostů v přílehlém lesním komplexu, mozaikou velmi různorodých přírodních biotopů vysokou druhovou diverzitou rostlin a bezobratlých organismů, ve škále od dealpínských prvků až po xerothermní druhy.

NP Šumava

Nejcennější část starého pohoří s glaciálními jezery, souvisle zalesněné území s horskými a podmáčenými smrčínami; rozlehlá rašeliniště, tzv. luhy a slatě. Klíčové území výskytu velkých šelem v ČR (zejména rysa) a jediná oblast životaschopné populace tetřeva hlušce ve střední Evropě.

NP České Švýcarsko

Skalní útvary a na ně vázaná společenstva s vysokou biodiverzitou, rozsáhlé lesní ekosystémy s místními ekotypy lesních dřevin, výskyt významných druhů.

Cíle NP

Jsou definovány ve vztahu:

- ke **kategorii** zvláště chráněného území - **cíle ochrany území NP**
- ke **stavu předmětů ochrany NP** - **cíle péče o území NP**
- k plnění dalšího poslání národního parku - oblast udržitelného rozvoje, práce s veřejností, výzkumu atd.
- k předmětům ochrany evropsky významné lokality (EVL) nebo ptačí oblasti (PO)

Cíle ochrany území NP

Cíle ochrany území NP jsou dané:

- Zákonem
- Zřizovacím předpisem

Cíl ochrany NP daný zákonem

§ 15 odst. 2 ZOPK

Veškeré využití národních parků musí být **podřízeno zachování a zlepšení přírodních poměrů** a musí být v souladu s vědeckými a výchovnými cíli sledovanými jejich vyhlášením.

Cíle ochrany dané zřizovacími předpisy

§ 1 odst. 1 z. č. 161/1999

- 1) K zajištění ochrany přírody a krajiny v nejcennější části Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce¹⁾ se vyhláší Národní park České Švýcarsko²⁾ (dále jen "národní park"). Posláním národního parku je uchování a zlepšení přírodního prostředí, ochrana jedinečných geomorfologických hodnot, planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a zachování typického vzhledu krajiny.

Nařízení Vlády ČR č. 163, 164 ,165/1991

§ 2 Poslání národního parku

(1) Posláním národního parku je uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí, zejména ochrana či obnova samořídících funkcí přírodních systémů, přísná ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, zachování typického vzhledu krajiny, naplňování vědeckých a výchovných cílů, jakož i využití území národního parku k ekologicky únosné turistice a rekreaci nezhoršující životní prostředí.

Nástroje k plnění cílů ochrany NP

- **koncepční**
strategické dokumenty v oblasti ochrany přírody
- **právní**
legislativa, výkon státní správy
- **ekonomické**
příspěvky, dotace,
- **informační**
práce s veřejností, zástupci regionu apod.

Dlouhodobé cíle ochrany NP České Švýcarsko - příklady

- zařazení a certifikace NP do kategorie II IUCN
- ochrana přírodní a krajinné hodnoty území národního a mezinárodního významu pro duchovní, vědecké, rekreační, výchovné a turistické účely
- zachování přirozeného stavu reprezentativních ukázek fyzicko-geografických regionů, biotických společenstev, genetických zdrojů a druhů s cílem zajistit ekologickou stabilitu a diverzitu

Dlouhodobé cíle ochrany NP Podyjí - příklady

- samovolný vývoj bez přímých lidských zásahů na 75 % plochy bilaterálního území NP Podyjí a Thayatal
- ochrana velmi významných a unikátních biotopů a druhů, a to i takových, které vyžadují individuální péči a trvalý management
- zprostředkování přírodních hodnot a společenského významu území veřejnosti

Dlouhodobé cíle ochrany NP Šumava - příklady

- nerušený vývoj ekosystémů se samovolně probíhajícími ekologickými procesy, přirozená biodiverzita spolu s hlavními ekologickými strukturami a podpora vzdělávání a rekreace nezhoršující přírodní prostředí
- na území trvale udržované kulturní krajiny, ochrana a udržení specifického krajinného rázu horské šumavské krajiny, sídelní útvary rozvíjet v souladu s místními specifickými prvky urbanismu a architektury
- přátelsky vnímaný NP, který umožňuje bezprostřední kontakt člověka s přírodou; poznání přírodních zákonitostí povede k zachování přírodních hodnot území pro příští generace a zároveň k dlouhodobě udržitelnému rozvoji regionu

Dlouhodobé cíle ochrany NP Krkonoše - příklady

- zachování a podpora druhové diverzity a přírodních procesů ve všech přirozených a vybraných druhotných ekosystémech (např. na horských loukách)
- zachování nebo dosažení autoregulačních procesů v lesních ekosystémech
- zachování, příp. obnova specifického krajinného rázu horské krajiny Krkonoš

Problémy

- cíle ochrany kategorie NP jsou v právních předpisech stanoveny velmi obecně
- předmět ochrany není ve zřizovacích předpisech u většiny NP jednoznačně definován a určen
- cíle ochrany jsou de facto stanovovány v plánech péče, které nejsou podle platné právní úpravy **závazným** podkladem pro výkon státní správy i jiné druhy plánovacích dokumentů , ale **odborným a koncepčním dokumentem** k péči o území
- další okruhy činností, které jsou také posláním NP nejsou dostatečně řešeny

Návrhy k řešení

Na úrovni ministerstva životního prostředí jsou připravovány v oblastech :

- **koncepční**

Strategie NP schválená na úrovni vlády ČR

- **legislativní**

novela zákona o ochraně přírody a krajiny

Návrh legislativní změny

Novela § 15 ZOPK , v současnosti projednávána v legislativním procesu

- (2) Veškeré využití národních parků musí být podřízeno zachování jejich ekologicky stabilních přirozených ekosystémů odpovídajících danému stanovišti a dosažení jejich přirozené biologické rozmanitosti a musí být v souladu s cíli ochrany sledovanými jejich vyhlášením.
- (3) Dlouhodobým cílem ochrany národních parků je zachování nebo postupná obnova přirozených ekosystémů včetně zajištění nerušeného průběhu přírodních dějů v jejich přirozené dynamice na převažující ploše území národních parků a zachování nebo postupné zlepšování stavu ekosystémů, jejichž existence je podmíněna činností člověka, významných z hlediska biologické rozmanitosti, na zbývajícím území národních parků.
- (4) Posláním národních parků je naplňovat dlouhodobé cíle ochrany národních parků a také umožnit využití území národních parků k trvale udržitelnému rozvoji, ke vzdělávání, výchově, výzkumu a k přírodě šetrnému turistickému využití, a to způsoby, které nejsou v rozporu s dlouhodobými cíli ochrany národního park

Cíle péče o území NP

- vychází z cílů kategorie NP
- pro každý NP jsou stanoveny v plánu péče
- stanovují se na základě vyhodnocení údajů o dosavadním vývoji a současném stavu předmětu ochrany
- jsou formulovány v různých časových horizontech
 - > Dlouhodobé (desítky let)
 - > Střednědobé (do 10 let)

Cíle péče o NP České Švýcarsko - příklady

- rekonstrukce smrkových monokultur a porostů s geograficky nepůvodními dřevinami na porosty přírodě blízké
- zvyšování druhové a prostorové diverzity lesních porostů
- reintrodukce vybraných chráněných druhů (losos obecný, střevele potoční)
- zkvalitnění nabízených služeb v oblasti osvěty , cílené zatraktivňování vybraných lokalit vedoucí k účinnější ochraně nejcennějších částí NP

Cíle péče o NP Podyjí - příklady

- realizovat žádoucí pastevní režim na všech vhodných plochách
- zamezit ničení původních společenstev geograficky nepůvodními druhy, zcela zlikvidovat populace invazních druhů
- postupná přeměna porostů směrem k přírodě blízkému stavu, a to prostřednictvím tzv. obnovního managementu
- pro území s trvalou péčí (ÚTP) ochrana a podpora druhové rozmanitosti

Cíle péče o NP Šumava - příklady

- přiblížení druhové, genetické, věkové a prostorové diverzity lesních ekosystémů přirozenému stavu v dílčích plochách D
- obnova přírodního vodního režimu na silně odvodněných lokalitách
- obnova geomorfologie a dynamiky drobných vodních toků, které byly narušeny regulačními zásahy.
- eliminace populací nepůvodních a invazních druhů rostlin.

Cíle péče o NP Krkonoše - příklady

- rekonstrukce lesních ekosystémů směrem k přírodě blízkému stavu
- zachování, příp. obnova přirozeného režimu rašeliništních stanovišť.
- zachování dosavadního, příp. obnova přirozeného stavu tundrových ekosystémů, zabezpečení jejich dalšího přirozeného vývoje
- zachování geobiodiverzity klečových porostů a jejich přiblížení původnímu stavu

Cíle pro předměty ochrany EVL a PO

Ve všech národních parcích jsou nastaveny obdobně:

- cílem **evropsky významné lokality** je zachování příznivého stavu přírodních stanovišť vyjmenovaných jako předmět ochrany a zachování přírodního prostředí a zajištění podmínek pro udržení populací vyjmenovaných druhů rostlin a živočichů
- cílem **ptačí oblasti** je zachování a obnova ekosystémů významných pro druhy ptáků, uvedené jako předmět ochrany , v jejich přirozeném areálu rozšíření a zajištění podmínek pro zachování populací těchto druhů ve stavu příznivém z hlediska ochrany

Vlivy na plnění cílů NP

Hlavní vlivy na plnění cílů péče o území NP :

- personální a finanční kapacity
- vlastnictví pozemků
- limity a povinnosti dané právní úpravou
- soulad s regionem

Hodnocení plnění cílů

- je sledován stav konkrétních stanovišť a druhů, není nastaveno jednotné sledování změn v krajině, ekosystémů a vazeb mezi nimi
- neexistují jednotné indikátory pro hodnocení stavu předmětů ochrany ve vazbě na navržené cíle
- obecně je potřebné posílit hodnocení s vazbou na cíle týkající se jiných účelů NP (práce s veřejností, vazby v regionu)

Hlavní problémy

Mezi hlavní problémy stávající praxe patří:

- povinnosti vyplývající z platné právní úpravy, jejichž plnění je v rozporu s cíli kategorie NP
- možné střety mezi požadavky cílů ochrany NP a EVL a PO
- systémové nezajištění finančních kapacit k zajištění plnění cílů NP, převažují nenárokové finanční zdroje
- nejednotný přístup k hodnocení plnění cílů NP

Návrhy k řešení

- legislativní úprava
- systémové nastavení financování správy území NP
- metodické sjednocení a zpřesnění postupů správ NP
- jednotný způsob hodnocení stavu předmětů ochrany, plnění cílů NP i správy území NP

Děkuji za pozornost

Ministerstvo životního prostředí
České republiky

Ministerstvo životního prostředí
Vršovická 65, 100 10 Praha 10
Česká republika

www.mzp.cz

